

УДК 903:728.8(477.86-21Галич)

Тарас Ткачук,
кандидат історичних наук,
завідувач відділу археології
Національного заповідника «Давній Галич»

Ігор Креховецький,
науковий співробітник Відділу археології
Національного заповідника «Давній Галич»

Андрій Фіголь,
науковий співробітник відділу археології
Національного заповідника «Давній Галич»

ФРАГМЕНТ КАПІТЕЛІ, ВИЯВЛЕНОЇ ПІД ЧАС АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ГУБЕРНАТОРСЬКОЇ ВЕЖІ НА ГАЛИЦЬКОМУ ЗАМКУ В 2025 РОЦІ

У статті описано фрагмент капітелі, виявленої на Галицькому замку. Подано характеристику та зроблено порівняльний аналіз з подібними капітелями інших міст Давньої Русі та за її межами.

Ключові слова: капітель, давній Галич, романський стиль, археологічні дослідження, акант, пальмоподібне листя.

Археологічний загін Національного заповідника «Давній Галич» на відкритий лист І. Креховецького у 2025 році продовжив археологічні роботи на Старостинському замку.

У 1909 році Й. Пеленський провів перші оглядові дослідження Замкової гори (Федунків 2013, с. 7). Л. Чачковський та Я. Хмільевський вважали, що в княжу добу на Замковій горі стояв, можливо, згаданий у літопису двір боярина Судислава (Чачковський, Хмільевський 1938, с. 44).

Наступні дослідження були проведені В. Гончаровим у 1951 році. Під час цих досліджень було обстежено залишки стін польського замку XVI–XVII ст. Більш ранніх пам'яток дослідник не виявив (Гончаров 1955, с. 24).

Впродовж 1993–1995 років археологічні розкопки на замку проводилися під керівництвом Ю. Лукомського. У 1998 році дослідження було продовжено. У південно-західному куті Шляхетської вежі виявлено залишки дерев'яних клітей XII–XIII ст. (Федунків 2013, с. 9).

У 2010 році під керівництвом В. Януша наукові співробітники Національного заповідника «Давній Галич» провели розвідкові археологічні роботи західної оборонної стіни замку біля Шляхетської вежі (Януш 2011, с. 8).

У 2023 році дослідження Губернаторської вежі розпочала експедиція заповідника під керівництвом І. Креховецького. Вежа розміщувалася в південно-східній частині замку. Рисунок 1795 року, який зробив інженер А. Гегерштайн, свідчить, що ця вежа мала два поверхи та браму (рис. 1) (Креховецький, Ткачук, Теліженко, Фіголь 2024, с. 193).

Ділянка досліджень перед розкопками являла собою плоску поверхню, вкриту травою. Посередині цієї галявини знаходився закинутий цементний шестикутний бетонний відливочний фундамент від відпочинкового павільйону з лавками, збудований у другій половині XX ст. Частина залишків вежі міститься під сучасною дорогою до замку (Креховецький, Ткачук, Теліженко, Фіголь 2024, с. 17).

У 1995 році археологічні дослідження цієї ділянки проведено під керівництвом Ю. Лукомського: було закладено розвідкові шурфи та виявлено залишки стін Губернаторської вежі (Лукомський 1996, с. 20–21).

У 2025 році археологічний загін Національного заповідника «Давній Галич» продовжив дослідження центральної зали вежі. Під час розчищення румовища у східній частині, яке складалося з фрагментів цегли-пальчатки, вапняку, мергелю, алебастру, будівельного розчину та річкової гальки, виявлено фрагмент капітелі (рис. 2).

Кутова капітель частково пошкоджена, має висоту 35 см, ширину у верхній частині 26 см, у нижній - 19 см. Різьблення у вигляді пальмових гілок (рис. 2. 1). Одна зі сторін має залишки вапняного розчину (рис. 2. 2), під яким, можливо, присутній орнамент. Один з кутів капітелі має сліди свердління (рис. 2. 4). Подібні свердління помітні на карнізі західного portalу церкви Св. Пантелеймона в селі Шевченкове. Й. Пеленський вважав, що техніка візантійських каменерізів полягала у позначенні за допомогою свердлін (Пеленський 2018. с. 40), (рис. 3). Також сліди свердління помітні на фрагменті блоку, знайденого в румовищі Успенського собору с. Крилос (Фіголь 1997. с. 77).

Зображення пальмових гілок відомі на керамічних плитках з Успенського собору в с. Крилос. Вони символізували перемогу над смертю (Ткачук, Тимус 1997. с. 35).

Подібне різьблення відомо всередині, у південній частині церкви Св. Пантелеймона, на одній з капітелей півколони (рис. 4).

Й. Пеленський при описі капітелей західного portalу храму Св. Пантелеймона зазначає, що вони круглі, обкладені широким буйним листям, на звислих кінцях можна помітити листя пальми (Пеленський 2018. с. 38). Він пов'язує західний портал цього храму з німецькою школою різьбярства та романським стилем (Пеленський 2018. с. 36).

Г. Логвін після дослідження храму Св. Пантелеймона зауважив, витончену різьбу на порталах та капітелях. Різьблення капітелей західного portalу надає храмові святковості. На апсидах храму збереглося сім первісних капітелей. За своєю формою жодна не повторює іншу. Різьба капітелей має вигляд пальмети або комбінованих волют (Логвін 1969. с. 269-270).

Під час розвідкових археологічних розкопок під керівництвом Й. Пеленського фундаменту церкви Анни на полі між селами Крилос та Залуква було виявлено велику кількість фрагментів вапнякового каміння. Серед них знайдено оброблені тесані камені з різьбленням. Й. Пеленський вважає, що камені з різьбленням романського типу прикрашали західний портал та стіни храму XI-XII ст. (Пеленський 1909 с. 159).

М. Фіголь зазначив, що капітелі західного portalу храму Св. Пантелеймона є «кошиковими», близькими до коринфського стилю. Південний портал храму має по одній колоні з простими капітелями (Фіголь 1997 с. 76).

Г. Вагнер вважав, що пальмоподібне листя капітелей характерне для романської пластики. Подібна пластика відома в церкві Св. Трофима в Арлі та в середньовічній Паннонії (Вагнер 1969. с. 86).

У капітелях церкви Покрови на Нерлі зникають риси античності через вплив візантійського та романського мистецтва. Структура капітелей залишається «кошиковою». Листя капітелей набуває форми, яка вже не нагадує аканта, можливо просте віяло. Саме листя має вигляд простих пальмет із короткими загнутими вниз загостреними зубцями, які надають капітелям кучерявого вигляду (Вагнер 1969. с. 178).

Г. Вагнер, порівнюючи з сирійським орнаментом капітелі церкви Покрови на Нерлі, вважає, що у сирійському орнаменті відсутня кучерявість, він більш сухий та гостролистий. Вони більш подібні до капітелей храму Св. Пантелеймона в с. Шевченкове, які виконані за такими ж мотивами (Вагнер Вагнер 1969. с. 180).

У капітелях церкви Покрови на Нерлі збільшується площинність та графічність, як у візантійських капітелях Успенського собору у Володимирі (Вагнер 1969. с. 180).

Капітелі романського типу відомі в Італії, Франції (Villet le Duc 1988. с. 62), (рис. 5).

Кутова капітель, виявлена на Галицькому замку, має плоский орнамент, на ній відсутня кучерявість та помітні сліди свердління. Різьба подібна до візантійського типу. Можливо, це капітель колони portalу одного з храмів давнього Галича. Розчин підтверджує повторне використання капітелі як звичайного будівельного блоку.

ЛІТЕРАТУРА

- Вагнер Г. 1969. Скульптура Древней Руси XII век. Москва: Издательство «Искусство», 480 с.
Гончаров В. 1955. Археологічні дослідження Древнього Галича у 1951 р. Археологічні пам'ятки УРСР. Т. V. Київ, с. 24.

- Креховецький І., Ткачук Т., Теліженко С., Фіголь А. 2024. Звіт про результати археологічних робіт на території Івано-Франківської р-ну Івано-Франківської обл., Галицької та Дубівецької ОТГ, Національного заповідника «Давній Галич» у 2023р. Галич. Бібліотека НЗДГ, с. 103.
- Лукомський Ю. 1996. Звіт архітектурного загону Галицької експедиції про польові дослідження на Старостинському замку в місті Галич Івано-Франківської області. Львів. Бібліотека НЗДГ, с. 21-22.
- Логвін Г. 1969. По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки. Київ: Мистецтва. Книжкова фабрика «Жовтень», 468 с.
- Пеленський Й. 1909. З руїн Галича. НТШ. Т. ХСІ, с. 159-160.
- Пеленський Й. 2018. Галич в історії середньовічного мистецтва на основі археологічних досліджень і архівних джерел. Галич. Збірник наукових праць. Серія 2. Випуск 4. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 320 с.
- Федунків З. 2013. Галицький замок. Серія «Твердині Прикарпаття» Книга І. Івано-Франківськ, с.183.
- Ткачук Т., Тимус К. 1997. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма (З фондів Історичного музею у с. Кринос Національного заповідника «Давній Галич» у м. Галич) м. Галич. Віддруковано у Жовківській друкарні, видавництва Отців Василіян «Місіонер», с. 35.
- Фіголь М. 1997. Мистецтво Стародавнього Галича. Київ. Мистецтво, с. 224.
- Чачковський Л., Хмільовський Я. 1938. Княжий Галич. Станіславів, с. 44.
- Януш В. 2011. Звіт про результати археологічних розвідок на території Галицького замку у 2010 р. Галич, Бібліотека НЗДГ, с. 8.
- Villet le Duc 1988. Restoration of the cite of Carcassonne: Anineteenth-century architectural vonument, s. 62.
-

Taras Tkachuk,
PhD, Head of the Department of Archaeology
of the National Reserve «Ancient Halych»

Ihor Krekhovetskyi,
Researcher of the Department of Archaeology
of the National Reserve «Ancient Halych»

Andrii Figol,
Researcher of the Department of Archaeology
of the National Reserve «Ancient Halych»

FRAGMENT OF A CAPITAL DISCOVERED DURING ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF THE GOVERNOR'S TOWER AT THE HALYCH CASTLE IN 2025

The article presents a detailed study of a fragment of a stone capital discovered in 2025 during archaeological investigations of the Governor's Tower at Halych Castle, conducted by the archaeological team of the National Preserve "Ancient Halych". The find was uncovered in the eastern part of the tower's central hall within a layer of collapse composed of bricks, limestone, marl, alabaster, mortar, and river pebbles. The capital fragment is corner-shaped, partially damaged, and decorated with carved palm-like leaves. Traces of lime mortar on one of its sides indicate its secondary use as a construction block.

The paper provides a morphological and stylistic analysis of the artifact, including its dimensions, carving technique, and distinctive drilling marks. These technological traces are compared with similar features observed on architectural details of the Church of St. Panteleimon in Shevchenkove and fragments from

the Assumption Cathedral in Krylos. Particular attention is paid to the iconography of palm and acanthus motifs, which are interpreted within the symbolic and artistic traditions of medieval Christian architecture.

Through comparative analysis with capitals from Ancient Rus', Byzantium, and Western Europe, the study situates the Halych find within the broader context of Romanesque sculpture, while also emphasizing its affinities with Byzantine stone carving traditions. Parallels are drawn with monuments such as the Church of the Intercession on the Nerl, Romanesque churches in France and Italy, and medieval sites in Pannonia and Arles.

The article argues that the capital fragment likely originated from a portal column of one of the medieval churches of Ancient Halych and was later reused during the construction or reconstruction phases of the castle. This find contributes to a deeper understanding of architectural decoration, artistic influences, and the reuse of sculptural elements in the medieval urban landscape of Halych.

Keywords: capital, Ancient Halych, Romanesque style, archaeological research, acanthus, palm-like leaves.

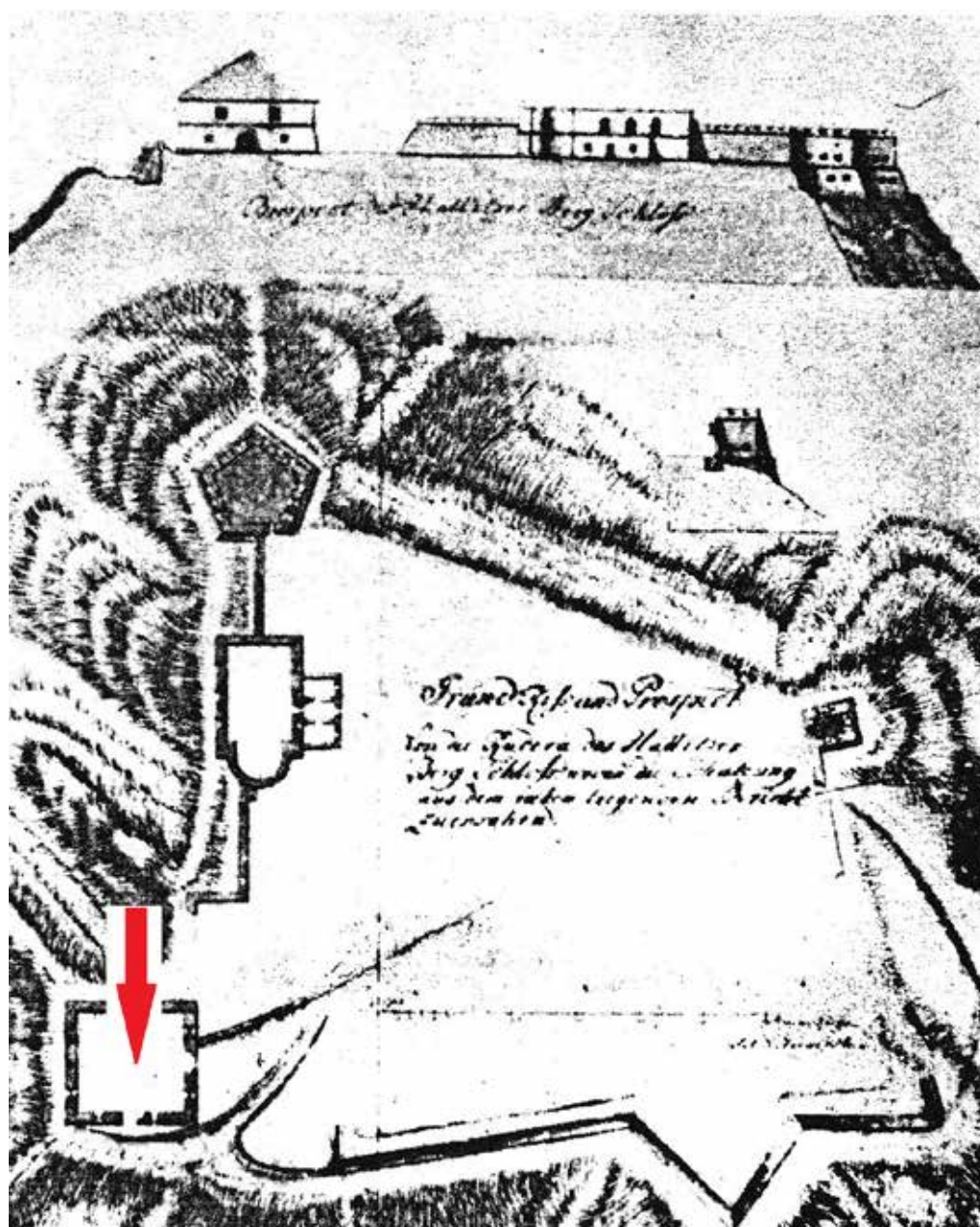

Рис. 1. План Галицького замку, зроблений у 1795 році інженером А. Гегерштайном (за З. Федунків)

*Рис. 2. План Галицького замку
(за Ю. Лукомським, С. Ямелинець)*

*Рис. 3. Галич замок, 2025. 1. Фрагмент капітелі (передня частина);
2. Фрагмент капітелі (передня частина з розчином);
3. Фрагмент капітелі (задня частина)
4. Фрагмент капітелі (бокова частина із слідами свердління)*

*Рис. 4. 1. Капітель та карниз західного порталу. Храм Св. Пантелеймона, с. Шевченкове;
2. Капітель півколоні. Храм Св. Пантелеймона, с. Шевченкове*

1

2

*Рис. 5. 1. Капітель. Церква Сан-Зенона. Бардоліно, Італія
(<https://catalogo.beniculturali.it/detail/HistoricOrArtisticProperty/0500016475>);
2. Капітель. Сен-Панталеон (Saint-Pantaléon) – муніципалітет у Франції
(<https://www.france-voyage.com/photos-saint-pantaleon>)*